

(PSIHO)LINGVISTIČKI PRISTUP NASTAVI STRANIH JEZIKA NEKOĆ I DANAS

*Marta Medved Krajnović**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prvi dio ovoga članka osvrt je na članak Rudolfa Filipovića nastao prije puna četiri desetljeća i objavljen u ovome časopisu pod nazivom *Jedan aspekt lingvističkog pristupa nastavi stranih jezika*. Filipović govori o jednome vidu lingvističkoga pristupa – kontrastivnoj lingvistici te njezinim dvama dominantnim tipovima analize – kontrastivnoj analizi i analizi pogrešaka, i njihovom utjecaju i ulozi u nastavi stranih jezika i izradi nastavnih materijala u tadašnje vrijeme. Drugi dio članka nastavlja se na Filipovićevu ideju o ulozi kontrastivne analize i analize pogrešaka i prikazuje njihov promjenjiv utjecaj na glotodidaktička te lingvistička i psiholingvistička istraživanja nastave stranoga jezika i procesa ovladavanja inim jezikom od 1970-ih pa do današnjih dana.

Ključne riječi: kontrastivna analiza, analiza pogrešaka, nastava stranoga jezika, glotodidaktika, proces ovladavanja inim jezikom

1. LINGVISTIČKI PRISTUP NASTAVI STRANIH JEZIKA NEKOĆ

1971. godine R. Filipović piše: "Da je nastava uopće, a nastava stranih jezika posebno, vrlo složen proces, poznata je istina" (Filipović,

* Marta Medved Krajnović, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, mmedved@ffzg.hr

1971:4), a kao argument toj tvrdnji navodi teorijske i primijenjene znanosti čije spoznaje (ali i nepoznanice) nastava jezika treba uzeti u obzir.

U međuvremenu su se dogodile u svijetu velike promjene, a možda najrevolucionarnijom možemo smatrati onu vezanu uz internet tehnologije i pojavu lake i brze globalne komunikacije kojom je nastava stranih jezika, poglavito engleskoga, znatno dobila na važnosti. Stoga niti ne iznenađuje da su se teorije, metode, pristupi i fokusi u nastavi stranih jezika izuzetno burno razvijali, neki opstajali, a neki nestajali. Glotodidaktičke, psiholingvističke, neurolingvističke, psihološke, sociolingvističke, socio-edukacijske, sociološke i ine spoznaje postajale su sve dominantnije u razvoju teorijskih promišljanja i istraživanja i samoga nastavnoga procesa i procesa ovladavanja inim jezikom, tj. procesa primanja, obrade i uporabe jezika koji pojedincu nije prvi jezik. Međutim, i dalje ima puno istine u Filipovićevoj tvrdnji da "Kada je riječ o jeziku tada je nesumnjivo nauka o jeziku prva kojoj se moramo obratiti za pomoć u rješavanju otvorenih pitanja pri podučavanju stranih jezika" (Filipović, 1971: 4). Naime, bilo da je riječ o formalnim ili funkcionalnim lingvističkim pristupima, lingvističke spoznaje i analize jezičnih i međujezičnih sustava i njihove interakcije unutar određenoga jezičnog ekosustava (npr. hrvatsko-engleskoga) bile su i ostale neizostavna podloga za izradu nastavnih materijala i provedbu nastavnoga procesa.

Početkom 1970-ih Filipović i dalje ističe na osnovama strukturalizma i biheviorizma utemeljenu (Fries, 1945; Lado, 1957; 1964) kontrastivnu lingvistiku i njena dva 'pristupa' – **kontrastivnu analizu i analizu pogrešaka** kao ključne lingvističke pristupe za nastavu stranoga jezika: "Pomoću kontrastivne analize materinskog i stranog jezika, tj. uspoređivanjem sustava tih dvaju jezika, utvrđujemo njihove formalne i funkcionalne sličnosti i razlike. Na osnovi toga možemo bolje uočiti neke probleme koji se javljaju u učenju stranog jezika, a nismo ih bez te lingvističke analize mogli utvrditi." (Filipović, 1971:6).

Međutim, Filipović već tada ističe da je kontrastivna analiza samo dio mozaika te da je svaki učenik individua (za ono vrijeme vrlo revolucionarna ideja) te da, bez obzira na polazišni, materinski jezik "stvara aproksimativne sisteme, koji su prijelazni stadij od materinskoga do stranoga jezika. Što su točno ti sistemi, kako do njih dolazi, koliko ih ima, itd. ne možemo još danas utvrditi." (Filipović, 1971: 7). Upravo ti

'približni sustavi' su onaj inojezični fenomen koji će već od kraja 1970-ih postati neizostavan dio istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom i to pod imenom koji mu je skovao Selinker (1972) – međujezik (engl. *interlanguage*). Filipović nadalje navodi da je dominantan pristup u analizi međujezika (ili kako ga on naziva – *kompromisnoga sistema*) analiza pogrešaka koje je učenik stranoga jezika proizveo pokušavajući upotrijebiti taj strani jezik. Analiza tih pogrešaka dovela je do tada revolucionarne spoznaje da jedan dio struktura koje učenik proizvede u određenoj fazi učenja stranoga jezika nisu niti uzrokovane interferencijom prvoga jezika, niti se u njima mogu prepoznati strukture stranoga jezika. Također, došlo se do spoznaje da su karakteristike međujezika različite u različitim fazama učenja stranoga jezika, tj. da je riječ o jezičnom sustavu koji se aktivno mijenja i razvija, ali Filipović se ograničava i ne iznosi svoja razmišljanja o tome što utječe na taj razvoj, tj. ističe da je riječ o nepoznanici koju dalje treba istraživati.

Filipović svoj članak o jednome vidu lingvističkoga pristupa nastavi stranih jezika i završava s ponovljenim naglaskom na potrebu usporedbe polazišnoga/materinskoga jezika učenika te ciljnoga/stranoga jezika, tj. s naglaskom i na kontrastivnu analizu i na analizu pogrešaka, od kojih jedna deduktivnim, a druga induktivnim putem nastoje objasniti oblike učenikova ponašanja u procesu učenja te poslužiti i samim nastavnicima stranih jezika u radu u razredu i piscima školskih udžbenika, priručnika i gramatika.

2. (PSIHO)LINGVISTIČKI PRISTUP NASTAVI STRANIH JEZIKA DANAS

Da bi se objasnila današnja uloga (psiho)lingvistike u okviru nastave stranih jezika, potrebno je istaknuti da je tijekom 1970-ih i 1980-ih došlo do formiranja i jasnijeg međusobnog razdvajanja dviju znanstvenih disciplina:

- glotodidaktike, tj. teorije nastave stranih jezika koja se više bavila pitanjima poučavanja stranoga jezika i ovladavanja tim jezikom u razrednome kontekstu te
- istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom (OVIJ) koja su se više bavila općim lingvističkim, psihološkim i sociološkim procesima ovladavanja jezikom, odnosno jezicima koji pojedincu nisu prvi usvojeni

jezik, bez obzira u kojem se kontekstu ti procesi odvijali (opširnije u Medved Krajnović, 2010: 2-11).

U nastavku će se reći nešto više o njima, ali uz daljnje osvrtnje na promjenjivu sudbinu kontrastivne analize i analize pogrešaka u obje discipline.

2.1. Kontrastivna analiza i analiza pogrešaka u glotodidaktičkom kontekstu

Dolaskom Chomskoga i nastajanjem njegovih nekoliko utjecajnih djela koja u prvi plan stavljaju jezičnu kreativnost i jezične univerzalije (Chomsky, 1959; 1965; 1981), strukturalizam kao lingvistička i biheviorizam kao psihološka podloga nastave stranih jezika gube na važnosti. Glotodidaktička istraživanja i nastava stranih jezika okreću se pitanjima razvoja ne samo lingvističke već i komunikacijske kompetencije kod učenika, dakle funkcionalizmu (npr. Hymes, 1972; Widdowson, 1978; 1986) te psihološkim i sociološkim konceptima prisutnima u procesu učenja stranoga jezika. Samo neki od tih koncepata su motivacija i stavovi (Gardner, 1985), samostalnost učenika i strategije (Wenden i Rubin, 1987; O'Malley i Chamot, 1990; Oxford, 1990; Wenden, 1991), faktor dobi (Singleton, 1989). Sve navedeno i kontrastivnu analizu i analizu pogrešaka, barem ne teorijskoj razini, stavlja u drugi plan.

K tome, izuzetno brzim širenjem hegemonije engleskoga na globalnoj razini tijekom 1980-ih i nadalje, velik broj nastavnih materijala nastaje u Velikoj Britaniji i SAD-u od strane izvornih govornika engleskoga jezika, a za globalno tržište. Te nastavne materijale zasigurno nije bilo moguće temeljiti na kontrastivnim načelima s obzirom da su prvi jezici učenika kojima su bili namijenjeni bili potencijalno toliko različiti.

Međutim, nastavnici u razredu, pogotovo u jezično homogenim situacijama, odnosno u situacijama u kojima svi ili većina učenika imaju zajednički prvi jezik, nastavljaju koristiti spoznaje, tj. ideju kontrastiranja prvoga i stranoga jezika te pogreške koje su učenici činili ponajprije pokušavaju objasniti kroz negativan prijenos iz prvoga jezika u strani. Postupno, a velikim dijelom pod utjecajem spoznaja nastalih u okviru istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom, počinju se tražiti i dodatna objašnjenja pogreškama, a novijeg je datuma i možda kod

nastavnika još nedovoljno osviještena mogućnost upućivanje učenika na sve one elemente u kojima su njihov prvi i strani jezik slični. Stoga, u jezično homogenome razrednome kontekstu kontrastivni bi pristup trebao i dalje imati važnu ulogu, od toga da se učenicima ukaže koliko im poznavanje prvoga jezika prijenosom i samih jezičnih i komunikacijskih znanja i vještina može pomoći u učenju stranoga jezika, do toga da im se ukaže na različitosti dvaju sustava i ona jezična i komunikacijska znanja kod kojih se trebaju dodatno potruditi. Iako je dokazano da sve različitosti neće izazvati probleme pri učenju i uporabi stranoga jezika, nije nikada opovrgnuto da je znatan broj pogrešaka pri korištenju stranoga jezika i dalje posljedica negativnoga prijenosa iz prvoga jezika. Analiza pak učeničkih pogrešaka pomaže nastavniku razlučiti koji tip pogrešaka na određenom stupnju jezičnoga razvoja njegovih učenika i u kojoj od jezičnih vještina prevladava. Dakle, analiza pogrešaka može pomoći u prepoznavanju prijenosnih ili općenito razvojnih međujezičnih pogrešaka.

U jezično heterogenome razrednome kontekstu, tj. kada učenici imaju različite prve jezike, analiza pogrešaka će možda prva nastavniku ukazati na međujezične probleme koje njegovi učenici imaju. Jezično heterogeni razredni konteksti su vrlo česti u situacijama gdje je ini jezik ujedno i jezik šire društvene zajednice pa postoji i veća mogućnost spontanoga usvajanja inoga jezika i veća aktivacija određenih prirodnih procesa i strategija ovladavanja jezikom što onda stvara drugačiju međujezičnu dinamiku od one karakteristične za kontekst učenja stranoga jezika.

Vrlo je važno i naglasiti da su učenici i u jezično homogenim, a još češće u jezično heterogenim kontekstima vrlo često i višejezični u smislu da svaki pojedini učenik poznaje sustave više jezika. U tim slučajevima dolazi i do pojave tzv. bočnoga prijenosa (engl. *lateral transfer*) kada inojezični sustav koji je već prisutan u lingvističko-komunikacijskom repertoaru učenika također djeluje na usvajanje novoga inojezičnoga sustava, ali i prijenosa unazad kada inojezični sustavi počinju djelovati i na prvi jezik učenika. Analizom učeničkih pogrešaka u tako složenim jezičnim interakcijama ponekad je vrlo teško razlučiti o kojem je tipu utjecaja riječ.

Kontrastivna analiza u tome pomaže, ali zasigurno nije dovoljna. Djelomično i zbog rasvjetljavanja tih nepoznanica, u posljednjih 30-ak

godina i u sklopu glotodidaktike, a poglavito u sklopu istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom nastaju brojni psiholingvistički, psihološki i sociološki konstrukti te teorije koje nastoje objasniti koji su sve procesi u interakciji tijekom ovladavanja i korištenja inoga jezika. Više o njima može se pročitati u nastavku.

2.2. Kontrastivna analiza / analiza pogrešaka u kontekstu istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom

Upravo iz potrebe da se međujezik učenika i sam proces ovladavanja inim jezikom objasni iz jednoga širega gledišta od onoga kojeg je pružao strukturalističko-bihevioristički pogled na jezične procese, tijekom 1970-ih, a poglavito tijekom 1980-ih došlo je do formiranja nove znanstvene discipline – istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom. Na formiranje OVIJ-a uvelike je utjecao Chomsky sa svojom teorijom o univerzalnoj gramatici (UG), tj. univerzalnim jezičnim principima i specifično jezičnim parametrima te idejom o uređenom mehanizmu za usvajanje jezika i jezičnoj kreativnosti. Chomskijevih sljedbenika u okviru OVIJ-a još uvijek ima (npr. White, 2003), a srž rasprave se vodi oko pitanja jesu li i do koje životne dobi principi UG-a dostupni učenicima/korisnicima inoga jezika. Većina lingvista smatra da nisu dostupni, poglavito ako se s ovladavanjem nekoga jezika krene nakon ulaska u pubertet i da je upravo zbog toga gotovo nemoguće savršeno ovladati gramatičkim sustavom inoga jezika. Međutim, ubrzo se uviđa da je i Chomskijevo gledište preusko te da na OVIJ utječe još mnogo više unutrašnjih i vanjskih, psiholingvističkih i kontekstualnih procesa i mehanizama nego što su to i strukturalizam i generativizam mogli predvidjeti. Na polju teorijske lingvistike jača kognitivizam (Langacker, 1987; 1991; Lakoff, 1987; Lakoff i Turner, 1989; Tomasello, 1992; 1995) pa djelomično pod utjecajem tih strujanja, a djelomično neovisno, kognitivistička struja jača i u okviru OVIJ-a. Sasvim suprotno Chomskijevim idejama o urođenosti određenih gramatičkih principa, kognitivni lingvisti smatraju da jezično znanje nastaje interakcijom ljudske opće sposobnosti učenja i izloženosti jezičnim i izvanjezičnim iskustvima. Pri tome sličnosti među jezicima nisu dakle rezultat principa univerzalne gramatike, već sličnosti ljudskih kognitivnih sposobnosti i djelomično univerzalno sličnih uvjeta u kojima djeca ovladavaju prvim jezikom.

Međutim, za razliku od procesa i konteksta u kojima dolazi do ovladavanja prvim jezikom, jezični i izvanjezični uvjeti u kojima dolazi do ovladavanja inim jezikom mogu biti toliko različiti od pojedinca do pojedinca da se OVIJ i na teorijskoj i na primijenjenoj razini morao opskrbiti svojim vlastitim lingvističkim i psiholingvističkim (zadržat ćemo se samo na njima) instrumentarijem koji bi pogodio opisu i objašnjenju procesa u kojem dolazi do obrade, pohrane i korištenja dvaju ili više jezika koji su na različitim stupnjevima usvojenosti, procesa koji se odvijaju u kontekstima u kojima je stupanj međujezične interakcije manje ili više intenzivan, u kojem su sudionici interakcije manje ili više kognitivno zreli, motivirani, talentirani.

Funkcionalna tipologija

Od kraja 1970-ih nadalje znatan utjecaj na objašnjenje razvojnih faza u ovladavanju inim jezikom te objašnjenje selektivnosti međujezičnih utjecaja ima tzv. funkcionalna tipologija (engl. *functional typology*). Slično kontrastivnoj analizi, ovaj pristup zasniva se na uspoređivanju različitih jezika, ali za razliku od kontrastivne analize koja uspoređuje elemente prvoga i inoga jezika, u sklopu funkcionalne tipologije analizira se veći broj jezika kako bi se u njima pronašle sličnosti i razlike i uvidjelo koji su tipovi jezičnih pojavnosti prisutni češće ili manje često, ili možda univerzalno prisutni. Uz te se analize veže pojam obilježenosti (engl. *markedness*) prema kojemu neka jezična pojava može biti obilježena ili neobilježena. Utvrđeno je da pri ovladavanju prvim jezikom djeca brže usvajaju neobilježene od obilježenih struktura jer su te strukture u jeziku češće i uobičajenije te strukturalno i konceptualno manje složene (npr. na razini fonologije sklop suglasnik + samoglasnik je univerzalno prisutniji, lakše izgovorljiv te stoga i manje obilježen od sklopa suglasnik + suglasnik. Pri ovladavanju inim jezikom, neobilježene se strukture također lakše i brže usvajaju pa čak i kada ne postoji podudaranje između prvoga i inoga jezika. Ako je pak neka struktura u prvome jeziku neobilježena, a u inome obilježena, prema Eckmanovoj hipotezi (1977; 1981; 1996) korisnici inoga jezika će tu strukturu vrlo teško usvojiti, dijelom i zbog negativnoga prijenosa iz prvoga jezika.

Gramatikalizacija

Na daljnja je funkcionalistička objašnjenja zbog čega učenici / korisnici inoga jezika određene strukture usvajaju određenim redoslijedom znatno utjecala i Givonova (1979) ideja o procesu gramatikalizacije (engl. *grammaticalization*) tj. postupnom pridruživanju jezičnih funkcija jezičnim oblicima odnosno strukturama. Na tragu te ideje tijekom 1990-ih nastaju vrlo utjecajne i srodne teorije o organizaciji i obradi jezičnih informacija (engl. *information organization, processability theory* Kleina i Perduea, 1992; 1997; Pienemanna, 1998; Bardovi-Harligove, 1999; Perduea, 2000). Tako Klein i Perdue na temelju opsežnoga istraživačkoga projekta dokazuju da međujezik uistinu postoji kao zaseban jezični sustav sa svojim karakterističnim (najvjerojatnije univerzalnim) razvojnim fazama uvjetovanim određenim ograničenjima. Te bi se razvojne faze mogle opisati kao: *imenička* u kojoj se učenici i korisnici inoga jezika uglavnom koriste imenicama kao holofrazama, tj. jednom imenicom nastoje izraziti brojna značenja (npr. ovisno o kontekstu, riječ/rečenica 'Škola.' može značiti – 'To je škola. / Bio sam u školi. / Idem u školu.');

imeničko-glagolska u kojoj se počinju koristiti glagolima i postupno ostalim vrstama riječi, ali i dalje uglavnom bez primjerenih gramatičkih morfema; te *faza gramatikalizacije* koju karakterizira sve prikladnija i sustavnija uporaba gramatičkih morfema. Razloge takvome razvoju međujezika Klein i Perdue objašnjavaju jezičnim, razvojno psiholingvističkim, psihološkim i izvanjezičnim čimbenicima poput unutrašnje strukture imeničkih i glagolskih fraza, odnosima teme i reme, međujezičnim utjecajima, proceduralnim ograničenjima u smislu da već usvojeni međujezični sustav mora biti 'spreman' za sljedeći stupanj razvoja, tj. za prihvaćanje novih lingvističkih struktura i svoju reorganizaciju, zatim stavovima, motivacijom i potrebom za komunikacijom.

Međujezični utjecaji i međujezična interakcija

Vođeni velikim dijelom rezultatima analize pogrešaka, tijekom 1980-ih nastaju i ostaju izrazito vitalna sve do danas istraživanja međujezičnih utjecaja odnosno međujezične interakcije (engl. *cross-linguistic influence, crosslinguistic interaction*, Sharwood-Smith, 1983; Kellerman i Sharwood-Smith, 1986; Odlin, 1989; 2002; 2003; 2005). U usporedbi s prvim radovima o međujeziku, novina u radovima o

međujezičnim utjecajima i interakciji je spoznaja da ne utječe samo prvi jezik na ini, već i da ini jezik utječe na prvi i to ne samo u situacijama kada prvo usvojeni jezik zbog životnih okolnosti poput npr. migracije s vremenom počne nazadovati i postane sekundarni jezični sustav (Cook, 2002; 2003). Iako treba dodati da u kontekstima formalnoga učenja stranoga jezika gdje često ne dolazi do visokih razina jezične i komunikacijske kompetencije u inome jeziku taj utjecaj nije značajan, on ipak postoji (Medved Krajnović i Špiranec, 2010).

U posljednjih desetak godina buknula su istraživanja o ovladavanju trećim jezikom i višejezičnosti (Cenoz, Hufeisen i Jessner, 2001; Auer i Wei, 2007; Aronin i Hufeisen, 2009; Aronin i Singleton, 2012), a važno je naglasiti da se u najnovijim istraživanjima o međujezičnoj interakciji (npr. Ringbom, 2007; Jarvis i Pavlenko, 2008; Hammarberg, 2009; De Angelis i Dewaele 2011) sve intenzivnije naglašava da ini jezici, dakle svi oni jezici usvojeni nakon prvoga jezika, ulaze u međusobnu interakciju. Kako će ta interakcija izgledati ovisi o brojnim čimbenicima poput stupnja jezičnoga znanja koje pojedinac posjeduje u svojim različitim jezicima, statusa jezika u smislu redoslijeda usvajanja tj. recentnosti usvajanja, jezičnoj dominaciji u određenom trenutku i jezičnome nazadovanju (engl. *language attrition*, Schmid et al., 2002; Köpke et al., 2007), jezičnoj tipologiji (čije određenje implicitno podrazumijeva kontrastivnu analizu jezika) te psihotipologiji, tj. subjektivnim uvjerenjima jezičnih korisnika o sličnostima i razlikama među jezicima koja i ne moraju nužno biti ispravna (Kellerman, 1979; 1995). Donekle slična psihotipologiji je i teorija mogućnosti (engl. *affordances*) koja, gledana iz psiholingvističke perspektive, predstavlja svjesnost pojedinca, ali i njegovu sposobnost uočavanja (Schmidt, 2001) koje mu to mogućnosti njegovo već postojeće jezično ili višejezično znanje pruža u interakciji s novom jezičnom i komunikacijskom okolinom, a u smislu bržega i lakšega ovladavanja novim inojezičnim sustavom (vidi npr. Segalowitz, 2001; Singleton and Aronin, 2007; Dewaele 2010).

Iz svega navedenoga vidljivo je da su kontrastivni pristup i analiza pogrešaka na češće implicitan, a rjeđe eksplicitan način i dalje prisutni u međujezičnim analizama i oblikovanjima teorijskih objašnjenja procesa ovladavanja inim jezikom. Kada pogledamo unatrag na početke 1970-ih od kojih smo i krenuli, mogli bismo reći da je glavna razlika u tome što

se više ne kontrastiraju samo dva jezična sustava, a objašnjenje pogrešaka ne traži dominantno u jezičnome kontekstu, već analiza procesa ovladavanja inim jezikom nastoji uključiti sve jezike koji su prisutni u jezičnome repertoaru pojedinca, te brojne psihološke i sociološke čimbenike koje u određenome kontekstu ovladavanja na taj proces utječu. Upravo na takvome pristupu počiva teorija dinamičkih sustava (engl. *dynamic systems theory*) koja je u posljednjem desetljeću doživjela vrlo 'dinamičan' razvoj (Larsen-Freeman, 1997; 2011; Herdina i Jessner, 2002; De Bot, Lowie i Verspoor, 2007a; 2007b; Larsen-Freeman i Cameron 2008; Verspoor, De Bot, Lowie, 2011). Pregled osnovnih postavki teorije dinamičkih sustava može se naći u Medved Krajnović, 2010: 116-119.

3. ZAKLJUČNO RAZMIŠLJANJE

Na kraju se možemo vratiti na početak i zapitati se: Kako bi u današnje vrijeme mogao izgledati Filipovićev osvrt na ulogu lingvistike i primijenjene lingvistike (kojoj istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom pripadaju) u nastavi stranih jezika? Možda bi Filipovićeva poruka mogla biti sljedeća.

Nastavnik treba razumjeti univerzalne razvojne procese u međujeziku, tj. činjenicu da će, bez obzira na to koliko on truda uložio u nastavu, učenikove prve spontane rečenice biti holofrastične i telegrafske te da će one postupno postajati složenije i gramatički sve točnije. Također, nastavnik mora biti svjestan činjenice da u razvoju međujezika od vremena do vremena dolazi do tzv. restrukturiranja jezičnoga znanja tijekom kojega se kod učenika može uočiti relativno nazadovanje u točnosti i tečnosti, prije određenoga skoka, tj. napretka u jeziku kojim ovladava.

Stvarno jezično nazadovanje do kojega može doći zbog prekida u učenju stranoga jezika, zbog neke psihološke barijere, ili zbog opće intelektualne ili emocionalne preopterećenosti učenika, može biti vrlo frustrirajuće i za nastavnika i za učenika. Jezično se nazadovanje relativno lako javlja poglavito unutar sustava jezika koji još nije dobro usvojen, a hoće li ono biti trajno ili privremeno, ovisi o tome koliko se rano primijeti i kako se na njega reagira.

Nastavnik treba biti svjestan da su dvojezični, a poglavito višejezični sustavi izuzetno fluktuirajući i da svi jezici koje određeni

učenik posjeduje utječu na proces učenja i uporabe novoga stranoga jezika. Tih utjecaja učenik često nije svjestan, ali često i sam djeluje na dinamiku međujezičnih utjecaja stvarajući objektivne ili subjektivne poveznice među svojim jezicima. Svemu navedenome treba dodati i brojne psihološke i sociološke čimbenike poput faktora dobi, motivacije, spremnosti na komunikaciju, straha od jezika, strategija, akulturacije i niza drugih. Budući da su svi ti čimbenici različiti od učenika do učenika, nastavnik stranoga jezika mora biti svjestan nužnosti barem djelomično individualiziranoga pristupa svakome učeniku, a najbolji pristup zasigurno može razviti kroz konkretan rad u razredu i objektivnu analizu postignutoga.

Upravo je ta objektivna analiza postignutoga te objektivna analiza učinkovitosti primjene teorijskih postavki u konkretnome nastavnome kontekstu, ono što je nužno potrebno i što često nedostaje. Tom mišlju Filipović (1971: 8) i zaključuje svoj članak: "Jedino primjenom rezultata obiju analiza..." (misli se na kontrastivnu analizu i analizu pogrešaka) "... koji su prethodno testirani u nastavnom radu na raznim nivoima, kontrastivna lingvistika može odigrati svoju punu ulogu u rješavanju nekih problema nastavnog procesa." Tim se riječima bez predomišljanja može dodati da isto vrijedi za sve suvremene pretpostavke i teorije proizišle iz glotodidaktičkih istraživanja i istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom – njihova valjanost tj. relevantnost za nastavu stranoga jezika treba se provjeriti sustavnim istraživanjima u razrednome kontekstu.

LITERATURA:

- Aronin, L., Hufeisen, B. (ur.) (2009): *The Exploration of Multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins.
- Aronin, L., Singleton, D. (2012): *Multilingualism*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
- Auer, P., Wei, L. (ur.) (2007): *Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Bardovi-Harlig, K. (1999): Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: a research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning* 49, 677-713.
- Chomsky, N. (1959): Review of Skinner. *Language* 35, 26-58.
- Chomsky, N. (1965): *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Chomsky, N. (1981): *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Cook, V. (ur.) (2002): *Portraits of the L2 User*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

- Cook, V. (ur.) (2003): *Effects of the Second Language on the First*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Cenoz, J., Hufeisen, B., Jessner, U. (ur.) (2001): *Cross-linguistic Influence in Third Language Acquisition: Psycholinguistic Perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- De Angelis, G., Dewaele, J-M. (2011): *New Trends in Crosslinguistic Influence and Multilingualism Research*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- De Bot, K., Lowie, W., Verspoor, M. (2007.a): A Dynamic Systems Theory approach to Second Language Acquisition. *Bilingualism: Language and Cognition* 10, 7-21.
- De Bot, K., Lowie, W., Verspoor, M. (2007.b): A dynamic view as a complementary perspective. *Bilingualism: Language and Cognition* 10, 51-55.
- Dewaele, J-M. (2010): Multilingualism and affordances: Variation in self-perceived communicative competence and communicative anxiety in French L1, L2, L3 and L4. *International Review of Applied Linguistics* 48, 105-129.
- Eckman, F. R. (1977): Markedness and the contrastive analysis hypothesis. *Language Learning* 27, 315-330.
- Eckman, F. R. (1981): On predicting phonological difficulty in second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition* 4, 18-30.
- Eckman, f. R. (1996): A functional typological approach to second language acquisition theory. U Ritchie, W. C. i Bathia, T. K. (ur.), *Handbook of Second Language Acquisition*, 195-221. New York: Academic Press.
- Filipović, R. (1971): Jedan aspekt lingvističkog pristupa nastavi stranih jezika. *Strani jezici* 1, 4-8.
- Fries, C. (1945). *Teaching and Learning English as a Foreign Language*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Gardner, R. C. (1985): *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. London: Edward Arnold.
- Givon, T. (1979): *Syntax and Semantics 12: Discourse and Syntax*. New York: Academic Press.
- Hammarberg, Björn (ed.) (2009): *Processes in Third Language Acquisition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Herdina, P., Jessner, U. (2002): *A Dynamic Model of Multilingualism: Changing the Psycholinguistic Perspective*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Hymes, D. (1972): On communicative competence. U Pride, J. B. i J. Holmes (ur.), *Sociolinguistics*, 269-293. Baltimore: Penguin Books Ltd.
- Jarvis, S., Pavlenko, A. (2008): *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York/Abingdon: Routledge.
- Kellerman, E. (1979): Transfer and non-transfer: where we are now. *Studies in Second Language Acquisition*, 2, 37-57.
- Kellerman, E. (1995): Crosslinguistic influence: Transfer to nowhere? *Annual Review of Applied Linguistics*, 15, 215-250.
- Kellerman, E., Sharwood-Smith, M. (1986): *Cross-linguistic Influence in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.

- Klein, W., Perdue, C. (1992): *Utterance Structure: Developing Grammar Again*. Amsterdam: John Benjamins.
- Klein, W., Perdue, C. (1997): The basic variety (or: couldn't natural languages be much simpler?) *Second Language Research*, 13, 301-347.
- Köpke, B. et al. (ur.) (2007): *Language Attrition: Theoretical Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Lado, R. (1957): *Linguistics Across Cultures*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Lado, R. (1964): *Language Teaching: A Scientific Approach*. New York: McGraw-Hill.
- Lakoff, G. (1987): *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G., Turner, M. (1989): *More than Cool Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, R. W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1: Theoretical Prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. (1991): *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 2: Descriptive Application*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Larsen-Freeman, D. (1997): Chaos/complexity science and second language acquisition. *Applied Linguistics* 18, 141-165.
- Larsen-Freeman, D. (2011): A Complexity Theory Approach to Second Language Development/Acquisition. U Atkinson, D. (ur.) *Alternative Approaches to Second Language Acquisition*, 48-72. London/New York: Routledge.
- Larsen-Freeman, D., Cameron, L. (2008). *Complex Systems and Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Medved Krajnović, M. (2010): *Od jednojezičnosti do višejezičnosti: Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*. Zagreb: Leykam International d.o.o.
- Medved Krajnović, M., Špiranec, I. (2010): Mogući primjer utjecaja engleskoga na hrvatski jezik kod naprednih hrvatsko-engleskih dvojezičnih govornika, *Strani jezici* 39, 65-78.
- Odlin, T. (1989): *Language Transfer: Crosslinguistic Influence in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odlin, T. (2002): Language transfer and crosslinguistic studies: Relativism, universalism, and the native language. U Klapan, R. (ur.) *The Oxford Handbook of Applied Linguistics*, 253-261. Oxford: OUP.
- Odlin, T. (2003): Crosslinguistic influence. U Doughty, C., Long, M. (ur.) *The Handbook of Second Language Acquisition*, 436-486. Oxford: Blackwell Publishing.
- Odlin, T. (2005): Crosslinguistic influence and conceptual transfer: What are the concepts? *Annual Review of Applied Linguistics* 25, 3-25.
- O'Malley, J., Chamot, A. (1990): *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Oxford, R. (1990): *Language Learning Strategies: What every teacher should know*. Rowley, Mass.: Newbury House.

- Perdue, C. (2000): Organizing principles of learner varieties. *Studies in Second Language Acquisition* 22, 299-305.
- Pienemann, M. (1998): *Language Processing and Second Language Development: Processability Theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ringbom, H. (2007) *Cross-linguistic Similarity in Foreign Language Learning*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Schmid, M. et al. (ur.) (2004): *First Language Attrition: Interdisciplinary perspectives on methodological issues*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Schmidt, R. (2001): Attention. U Robinson, P. (ur.), *Cognition and Second Language Instruction*, 3-32. Cambridge: Cambridge University Press.
- Segalowitz, N. (2001): On the evolving connections between psychology and linguistics. *Annual Review of Applied Linguistics* 21, 3-22.
- Selinker, L. (1972): Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics* 10, 209-231.
- Singleton, D. (1989): *Language Acquisition: The age factor*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Singleton, D., Aronin, L. (2007): Multiple language learning in the light of the theory of affordances. *Innovation in Language Learning and Teaching* 1, 83-96.
- Sharwood Smith, M. (1983): Crosslinguistic aspects of second language acquisition. *Applied Linguistics* 4, 192-199.
- Tomasello, M. (1992): *First Verbs: A Case Study of Early Grammatical Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomasello, M. (1995): Language is not an instinct. *Cognitive Development* 10, 131-56.
- Verspoor, M., De Bot, K., Lowie, W. (2011): *A Dynamic Approach to Second Language Development: Methods and techniques*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Wenden, A. (1991): *Learner Strategies for Learner Autonomy*. Prentice Hall International Ltd.
- Wenden, A., Rubin, J. (1987): *Learner Strategies in Language Learning*. Prentice Hall International Ltd.
- White, L. (2003): *Second Language Acquisition and Universal Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Widdowson, H. G. (1978): *Teaching Language as Communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Widdowson, H. G. (1986): *Explorations in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.

**(PSYCHO)LINGUISTIC APPROACH TO FOREIGN LANGUAGE
TEACHING NEKOĆ I DANAS**

The first part of the paper reflects on the paper written by R. Filipović and published four decades ago in this same journal. In his paper Filipović proposes contrastive linguistics and its two approaches – contrastive analysis and error analysis, as very important and relevant in foreign language teaching contexts. He also considers them as the basis for the development of foreign language teaching materials. The second part of the paper follows the fluctuating role of contrastive analysis and error analysis in the development of foreign language teaching theory and second language acquisition research, starting from 1970es till the very day.

Key words: contrastive analysis, error analysis, foreign language teaching, theory of foreign language teaching, second language acquisition

